MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

GYÖRGY, Aladár

Johnston útja a Nyassza és a Tanganyika tavak vidékén / Johnston's Way to Nyasa and Tanganyika Lakes

***Eredeti közlés / Original publication*:**
Földrajzi Közlemények, 1890, 18. évf., 9–10. füzet, 477–482. old.
***Elektronikus közlés/Electronic publication*:**
AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.002.466
Dátum/Date: 2017. október / October 30.
filename: gyorgyaladar_1890_JohnsonUtja
Az elektronikus közlést előkészítette
/The electronic publication prepared by:
B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd
Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document
GYÖRGY, Aladár: Johnston útja a Nyassza és a Tanganyika tavak vidékén / Johnston's Way to Nyasa and Tanganyika Lakes, *AHU MATT,* 2017, **pp 1–10. old.,** No. 000.002.466, http://afrikatudastar.hu
Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:
Közkönyvtárakban / In public libraries
Kulcsszavak/Key words
magyar Afrika-kutatás, Harry Johnson (1853–1927) angol konzul 1889. évi afrikai (Mozambik, Nyassza-tó és Tanganyika-tó) utazásának összefoglalása
African studies in Hungary, summary of Harry Johnson (1853–1927) British Consul's travel in Africa in 1889 (Nyasa and Tanganyika lakes)

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages
* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration
* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

MEGJELENT! AFRIKAKUTATÁS MAGYARSZÁGON – első kötet c. tanulmánygyűjtemény (évkönyv), 2017, 640 old. (*AHU MATT Könyvek / Hagyományos Kultúrák a Mai Afrikában* sorozat, No. 4), kiadta: Afrikai Kutatási és Kiadási Program (AKKP), – Magyar Afrika Társaság, – ELTE BTK Történeti Intézet (Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék), – Mundus Novus Könyvek, Érd

A kötet nyomtatott megjelentetését a Szerencsejáték Zrt. támogatása tette lehetővé.

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

Október másodikán koraeste bemutatásra került a Makadám Mérnöki Klubban a Magyar Afrika Társaság által működtetett Magyar Afrika Tudástár könyvsorozatának (a Mundus Novus Könyvek Kft. gondozásában megjelenő AHU MATT Könyvek – *Hagyományos Kultúrák a Modern Afrikában*) nyolc új kötete. Így a néhány napja a nyomdából megérkezett *Afrikakutatás Magyarországon – első kötet (A 70 éves Biernaczky Szilárd Afrika Barátság-Kötete)*, amelyben 50 dolgozat kapott helyet, zömmel magyar, néhány esetben külföldi szerzők tollából. A tanulmánygyűjtemény méltán képviseli a tegnapi és mai hazai afrikanisztikát, de folyosókat nyit a nemzetközi tudományosság irányában is. Így például dolgozatot küldött az ünnepi kötetbe többek között a februárban 88 évesen elhunyt világhírű történész antropológus, Jan Vansina professzor, a „szóbeli történelemkutatás megteremtője" is. Tájékoztatás hangzott el továbbá a Magyar Afrika Tudás elektronikus könyvtár eddigi anyagát (október 29-i állapot: 2065 tétel, kb. 300 könyv, továbbá 1700-nál több tanulmány és dokumentum) bemutató kötetről (24 méltató írással és teljes bibliográfiával), amely ugyancsak nyomtatásban is kiadásra került az AHU elnöke, Balogh Sándor úr jóvoltából. A további hat kötet esetében, mivel azok csak elektronikusan jelentek meg eddig, a tájékoztatás képernyő segítségével történt. A bemutató résztvevői utóbb elismeréssel szóltak a sorozatot működtető társszerkesztők, B. Wallner Erika és

Biernaczky Szilárd nagy szorgalommal és lelkesedéssel végzett, igen színvonalas és úttörőnek számító szakmai kiadói tevékenységéről. (További megjelent művek: az idejekorán elhunyt Füssi Nagy Géza, az AHU alapító tagja kötete: *Etnokulturális folyamatok Kelet-Afrikában*. Összegyűjtött tanulmányok (opus posztumusz) --- Ferwagner Péter Ákos: *Történelem a Magreb országaiban*. Összegyűjtött tanulmányok --- Pénzes Tímea *Ghána ölelésében* (több mint utazási könyv) --- végül Biernaczky Szilárd: *Afrika Magyarországon – Magyarok Afrikáról*. Tudománytörténeti vázlatok – 1. kötet). (*Globoport*)

JOHNSTON ÚTJA A NYASSZA ÉS A TANGANYIKA TAVAK VIDÉKÉN

GYÖRGY, Aladár

Földrajzi Közlemények, 1890, 18. évf., 9-10. füzet, 477–482. old.

Megemlítettük már röviden, hogy Johnston H. angol konzul Mozambique-ban 1889 nyarán kutató utazást tett a Nyassza és Tanganyika tavak vidékén, főképpen az új angol Közép-Afrika határvonalán, s hogy ez alkalommal a Rukva sóstónak eddig ismeretlen déli partvidékét is felkereste. Johnston ezen utazásáról a londoni földrajzi társaság most novemberi ülésén tette meg jelentését, s ez a jelentés sok tekintetben oly érdekes, s miként azt a Kongó és Kilimandzsáró vidékének ragyogó tollú leírójától előre is várhattuk, oly plasztikus képet nyújt a különben már sokszor bejárt utakról, hogy annak kivonatos ismertetését ez alkalommal nem tartjuk feleslegesnek.

Johnston hivatalos utat tett, s megbízásának főcélja volt, hogy a Nyassza környékén háborút folytató arabokat lecsendesítse. Utazásánál ez alkalommal is Ali Kiongve volt karaván vezetője. Ez az ember prototypje azoknak a szuahéli néger araboknak, kik Afrika kikutatásában oly rendkívüli szolgálatokat tesznek. Mint 14–15 éves fiú egy arab karaván kisért el a Nyassza-tó és Loangva-folyó mellé, s ez alkalommal elsajátította az ottani néger nyelveket. Visszatérve Zanzibárba 1875-ben Stanley expedíciójában vett részt, s vele együtt szerencsésen megtette azt az örökké emlékezetes utat a Kongón lefelé. Midőn a Kongó állam megalakult, Kiongve ismét Stanley szolgálatába lépett: három évig volt a Kongónál, ahol Johnston megismerkedett vele. 1884-ben ő volt Johnston kilimandzsárói expedíciójának vezetője. Usambarában a misszionáriusok szolgálatában volt, majd Teleki gróf expedíciójában vett részt, s elkísérte azt a Rudolf-tó vidékére. Onnan visszatérve Guy Dawn ay expedícióját vezette a Masai földre, s midőn a vezetőt egy bölény megölte, a társaságot ő hozta vissza. Mindezekben bámulatra méltó ügyességet, hűséget és körültekintést tanúsított, úgy hogy valóban kiérdemelte a híres utazók elismerését.

Utazónk, mint rendesen mások is, a Zambezi folyón hatolt fel, de már a Rankin Daniel által ajánlott Csinde torkolatot használta, amelyen a »Stork« nevű gőzössel csakugyan akadálytalanul hatolhatott

előre, míg a rendes úton Quilimanétól több kilométernyi távolságot szárazföldön szokás és kell megtenni. Elhaladva a rendes úton a Zambézi és a Shire folyókon Morambala hegynél az afrikai tó-társaság »James Stevenson« gőzösére ült át; ez alkalommal találkozott a portugál Serpa Pintóval, ki később tudvalevőleg csaknem háborút idézett elő Portugália és Anglia között. Első megállóhelye Katunga, Blantyre kikötője volt. Mindenütt van már valami nyoma a műveltségnek, de kevés az ember s a vadállat nagyon sok, különösen kellemetlen a hajósokra nézve a sok víziló. A vidék egyes részei festői szépek, különösen ott, ahol a Shire két partján a Pinde és Matunda hegységek csúcsai vonulnak el, és a partokat buja növényzet fedi be, Nevezetes, hogy e vidéken a bennszülött félénk Mananja törzs felett néhány Livingstone karavánjából itt maradt Makololo uralkodik, s e pár tucat uralomra jutott ember meg tudta gátolni a portugálok terjeszkedését a Shire völgyében.

Katungából Johnson lóháton ment fel a magasan fekvő Blantyrebe, ahol egy pár napot európai kényelemben töltött. Útja az afrikai tótársulat igazgatójának, Moir-nak telepe mellett vezetett el, melyet a bennszülöttek Moir János pápaszeméről Mandalának neveztek el. Ez mintegy másfél kilométernyire van Blantyretől, s közbe esik még Buchanan testvérek Mudi nevű telepe, úgyhogy e helyen jó nagy kiterjedésű vidék európai jellegű. Rózsa, geránium, legelő tehenek, lovagló s *lawn tennis*t játszó ifjak; európai főzelékek, málna, szeder, csinált út, fasor s más európaiak előtt jó ismerős jelek, sőt, maga az enyhe éghajlat is feledtetik velünk, hogy itt Közép-Afrikában vagyunk.

A Shire felső vidéke, ahova utazónk ezután ment, igen termékeny, jól öntözött hullámzó síkság, nagyon alkalmas kávé, gyapot, czukornád s dohánytermelésre. Uralkodó törzs a Wa-Yao, igen veszekedő nép, s Johnston állítása szerint egész Afrikában (még Kamerun vidékét sem véve ki) a legrészegesebb csőcselék, habár mohamedán vallású. Maga is készít pálinkát a Borossus és Raphia pálmákból. Közel a Nyassza tóhoz egykor Mponda, Livingstone barátja, jelentékeny királyságot alapított, de ez halála után több fia közt szétoszlott, s a megoszlás az angol hatalmat erősítette meg.

A Nyassza tavon az egyetemi misszió-társaság »Charles Janson« nevű gőzösén utazott tovább. Legelőször Maclear fokot s a hanyatló Livingstonia telepet, majd Likoma szigetén az egyetemi misszió főtelepét s a vele szembeeső szabad egyházi misszió-telepet, Bandawet lá-

togatta meg, melyek mindannyian nagy szolgálatokat tesznek itt a művelődésnek. Innen a tó dél-keleti partján levő Kota-Kota nagy városba ment, Marimba Jumbe szultán fővárosába, ki a Nyassza vidékén levő arabok legtekintélyesebbike s a zanzibári szultán elismert helyettesítője volt, s kinek városa a Garenganzeba s Bisába menő arab karaván fő gyülekező helye. Az itt összehalmozott sok elefántcsont s a kitűnő hírű rizstermés gazdaggá teszik a vidéket, bár a város házai csak olyanok, mint a közönséges néger kunyhók, s a város telve van piszkos rovarokkal és férgekkel.

Jumbe tanácsai folytán s az ő leveleivel Johnston egyenesen Karongába ment, az afrikai tó-társaság megerősített főállomására a Nyassza éjszaki végére, melyet akkor a fellázadt arabok ostromoltak. Erélyes föllépésével megszüntette az ellenségeskedéseket, s formális békekötést kötött a várostól nem messze táborozó arabokkal. Az ostromra tekintettel Karongában tömérdek mennyiségű élelmiszert halmoztak össze, ami ismét patkányok, hangyák s más rovarok túlságos elszaporodását idézte elő. Az európaiak és a bennszülöttek városa egészen elkülönítve van, az utóbbiban igen nagy istállók is vannak szarvasmarhák és szamarak számára, továbbá a tó-társaság 2-300 teherhordójának és katonaságának lakásai. Karonga mögött a távoli hegyek alján gyönyörű s gondosan művelt partvidék terül el.

Innen Johnston a Tanganyika felé indult, hogy lehetőleg biztosítsa a londoni misszionárius társaság telepjeinek s más brit alattvalóknak érdekeit, kiket az arab háború a Nyassza mellett s a németek ellen támadt felkelés a zanzibári partokon már régóta elzártak a művelt világtól.

Mindenekelőtt a Nyassza tó éjszaki partján levő gyönyörű vidéket látogatta meg, melyet a Buntali, Wukukve és Ukinga hegyekből lejövő jelentékeny nagyságú patakok öntöznek. Valóságos afrikai Arcadia ez. Mérföldeken át mehetünk kizárólag banana ültetvények között; tengeri, rizs, tömérdek szarvasmarha hirdeti a vagyonosodást s a bennszülött wankonde nép, mely egyszerűségében csaknem teljesen meztelenül járt mindaddig, míg a misszionáriusok a szemérem érzetét nem költötték fel náluk, igen szép termetű faj, mely többek közt megengedi magának azt a luxust, hogy bronzbőrét naponként tejfellel keni be.

A boldog tartományt Konde néven is nevezik. Talán még szebb vidéke van a szomszéd Buntali tartománynak, mely átlag 5000 láb magasságban levén a Nyassza-tó tükre felett, európai betelepítésekre is igen alkalmas, annyival inkább, mert gyér lakosságú. Innen bementek a szó szoros értelmében tejjel s mézzel borított Songve völgyébe, ahol sokkal könnyebben lehet eljutni a Tanganyika-fennsíkhoz, mint a Stevenson úton, mely délfelé fekszik.

Msankva községben, mely őserdőben elrejtve fekszik, a skót szabadegyház missziójának egyik ügynökével, dr. Gross-al találkozva, ennek állítása alapján, hogy a Rukva tavat innen három nap alatt el lehet érni, erre irányította Johnston útját, annyival inkább, mert e tavat 1881-ben Thomson a nyugati oldalról látta ugyan, de az egész tóról még nincs tiszta fogalmunk. Egy napi utazás után már Unyika egyik Zowa nevű főnökének megerősített városába jutottak s itt vezetőket szerezve a 6000 láb magasságú Vungu hegység mellett elhaladtak; csakhamar távcsővel meglátták a Rukva tavat is. Minél közelebb jutottak azonban a tóhoz, annál jobban tűnt fel a vidék kopársága s a vízhiány. Szakadékok és száraz vízmosások oldalt kapaszkodó fákkal s aloe és euphorbia bokrokkal tanúskodtak az egykori vízbőség s áradások mellett, az utolsó két-három év alatt azonban ismeretlen okból teljesen megszűnt az esőzés, s állandó nagy szárazság uralkodik. A legelső faluban, hol egy kalandor szuahéli volt a főnök, ki magát a Wangu szultán fiának adta ki, már csak drága pénzen tudott Johnston 160 kísérőjének ivóvizet vásárolni. Közelebb menve a tó felé oly forróság támadt, mintha valóságos tűzben utaztak volna, s az itt-ott talált mocsárvíz ihatatlan volt, az akácfák árnyékot nem nyújtottak, s mindenfelé szétszórt csontok s ragadozó állatok mutatták a pusztulás házáját. Még a folyó vize is csaknem ihatatlan sós volt, s a bennszülöttek ellenséges indulatúak. Ilyen körülmények között a karaván kénytelen volt visszafordulni, s a tóhoz csak Dr. Cross jutott el 6 kísérőjével, kik annak vizét barnásnak s nagyon sós ízűnek találták, s amellett annyit szenvedtek a hőségtől és szomjúságtól, hogy csaknem mindannyian elpusztultak. Az ellenséges indulatú nép a karaván ki is akarta rabolni, s Johnston csak éjjel csendben s titokban jött el ezen szerencsétlen vidékről ismét Unyika gyönyörű zöld fennsíkjára.

A Tanganyika és Nyassza tavak közt elterülő nagy fennsík jellege egyenlő, habár több tartományra oszlik, minők Vurambia, Vuviva, Vunyiha, Vunyamvanga és Mambve. A fennsík gerincét, ahonnan a

Kongó legkeletibb forrásvize, a Csambezi ered, egy sajátságosan egyenlő hegylánc alkotja, melynek magasabb csúcsai 6-700 lábnyira emelkednek. Ettől nyugat felé nagy kiterjedésű termékeny s számos patak által öntözött síkság terül el. Kelet felé azonban keskeny völgy van, melyen két folyó megy ellentétes irányban; a Songve a Nyassza tó felé és a Nkana a Saisi-val a Rukva tó felé. Ettől a völgytől keletre van az Unyika hegyes fennsík vidéke. Maga a fennsík általában park alakú, kevéssé népes, vízben s vadban eléggé gazdag. Ha a vidéket művelnék, legelőnek kitűnő volna. Mostani néptelenségének fő oka az arabok s a Csambezi és Ranguelo tó közt lakó vavembák rabló hadjáratai, melyek tömérdek virágzó községet pusztítottak el, de a fehéreket feltűnően respektálják, úgy hogy még a levélhordókat s az európai ruhába öltöztetett négereket sem merik bántalmazni.

Unyikában éppen ez időben csaknem minden község háborút folytatott szomszédjával, s Kiongvenek, a karaván vezetőjének rendkívüli fáradságába került nagyobb baj nélkül eljuttatni őket a hadakozó felek közt Csikanomolira fővárosába, Msisibe. Johnston nagyon dicséri ezt a főnököt, ki jelenleg a brit fennhatóság alatt álló Vunyamvangák feje, s igen művelt és barátságos ember. Az általa adott vezetők segítségével mentek át egy 6000 lábnyi szoroson ott, ahol a Saisi folyó a Nkanával egyesül, hogy aztán a Rukva tó felé menjen. Ettől a szorostól gyönyörű kilátás nyílt az egész vidékre kész térképet tárva az utazó elé. Nevezetes, hogy az itt lakó törzsek egy része már annyira kiművelődött a misszionáriusok keze alatt, hogy még az olyan is, ki fehér embert soha sem látott, az idegeneket angol »Goody morning« üdvözlettel köszönti. De ez a külsőség nem javított erkölcseiken, melyek rendkívül vadak. Egy Kera nevű főnök Mambve tartományban azzal üdvözölte Johnston megérkezését, hogy 12 embert leöletett s azok fejeiből póznára tűzve sétasort készített számára, s nagyon megütközött rajta, hogy a fehér ember ezt a szíves fogadást nem is tudta méltányolni.

A Tanganyika partján egymást érik a londoni misszió-társaság telepei, ahol egy pár misszionárius már feleségestül is lakik, s több ponton keletkező európai városok sejtelmét költi fel környezetük. A tó délkeleti csúcsán Niamkolo a főállomás sziklás és terméketlen talajon, de igen jó kikötővel. Mivel a társaság gőzöse, a »Good New« éppen ekkor rongált állapotban volt, Johnston egy kis »Morning Star« nevű árbócos dereglyén látogatta meg az egyes telepeket és más nevezetességeket. Taf'ima és Kabunda arab főnökök nagy szívességgel fogadták

utazóinkat. Ez utóbbi, mint kereskedő telepedett le a tó partján, de az Ubungu főnökök legbefolyásosabb tagjainak leányait elvevén feleségül, igen nagy hatalomra tett szert. A Kituta folyó mellett a Rhodes öbölben most új nagy állomást szervez a tótársaság »Abercorn« név alatt. A londoni misszió-társaságnak a tó mellett 12 európai ügynöke van jelenleg.

Elintézve itt is elég kedvezőleg a közügyeket az arabok s bennszülött főnökök barátságos indulatára támaszkodva visszatért Johnston a Nyassza felé. Most délibb úton haladt a Gsambezi síkságon át, s tíz nap alatt érkezett meg Karongába, mely a leggyorsabban tett út volt eddig a vidéken. Még egyszer körutat téve a Nyassza tó éjszaki végén a »Domoria« gőzösre ült, s Mpondába hajózott, majd onnan a Shiren le Blantyrebe s innen Vicentén és Quaqua folyón át Quilimaneba, ahonnan a posta-gőzössel ment Mozambiqueba. A Tanganyika déli csúcsától hat hetébe került, míg Mozambiqueba jutott, s így innen tíz hét alatt már kényelmesen el lehet érni Londonba, ami mutatja az afrikai tó-társaság által eszközölt utazási kényelem fejlettségét. Valóban ma a Zambezi–Shire–Nyassza út a legkönnyebb s leggyorsabb, hogy Afrika bensejébe eljuthassunk.